ऽणाऽऽनमःश्रीसर्व्वज्ञाया।एकांतमतमातंग सिंहमस्फदयालयां प्रणिपत्याऽनंवीरं सर्व्वसंपत्तिकारणं १गुरुपदा
ज्ञातःसम्यक्कृत्वाशास्त्राग्रीमसयिं रत्नाकरावतारिकायाः टिप्पन्नंस्वयाम्यहं २इष्टदेवतानमस्यामंतरं सुधिया
विधेयमारचनरनतः श्रीरत्नप्रभाचार्यईहितार्थसिद्धाय विघ्नविनायकोपशांतयेवादोस्लोकत्रयंरचितवान्
सद्धायश्च्यादि वद्धयतिगम्नवितीत्यस्जिनकमदान राष्ट्रादिगऊत्तरगादिसम्यद्धिविस्तारयतीतिवर्द्धमानःसिद्धाय
णद्धिकमद्धर्द्धिसंपन्नायामाद्यश्च आननवचनातिशायानगवतः वकटीवक्त्रेनदिसद्गुरुपदशमंतारणसिद्धि
स्यात् आननिवज्ञानातिशायाबलादाद्धिप्तवयताज्ञा नमंतरणनमिद्धपदशःसंभवति ज्ञानातिशायनया
पायापगमातिशयःप्रसन्नमसिद्धितः तदपिविनालावि त्रात् वर्द्धतश्चद्धस्विंशदतिशायरत्नाकाद्यष्टमहाप्र
तिहार्यैःसमृद्धिस्लोकासवतीति व्याख्यायाद्धद्ध तिशायाद्याविद्याक शास्त्रादोदिसगवतश्चवा
राद्धतिशायावर्त्तमानीयाः शास्त्रकारणात्मनश्चउरति। ज्ञायसिद्धर्द्धस्लोकाक्षरपादद्वितायन जिनमतान्न
गानामपि जिनपतिपदप्रसादतःपायापगमकर्त्तृ वयोत्राक दीप्रदीपांकरायात इत्थाननपतज्ञास्त्राथ
यनकाशिणामंतावासिनांमादध्वंतविनाशःसूचितः १यंगत्र्यादिः येःस्वप्रज्ञया निरुपाधिप्रज्ञया।दिगंब
रस्थस्वपणकक्रमदंडस्य विडंबांसमर्थंपरास्तिःपरास्तावादत्रः राऽसमाऽमहाराजाधिराऽऽऽयसिद्ध
वममर्द्धऽऽतिशत्यर्द्धः नव्याइतिणुकस्यातो नवनंनवंस्रवंतिदर्द्धतीतिनव्याअपवनव्यामनुष्यावतारत्वात् नवी
नाद्दष्टमतयः स्तुद्विविलावन तत्समानत्वात् वाचस्पतिनाद्विश्वकान्यादिगंबरस्यमाद्धस्वरस्य परास्तष्टास्तति
ऋद्धिःसमर्पिताईश्वरस्यादवरूपत्वात् द्दष्टस्यातश्चादवगुरुत्वात् गुरुणादिसम्यद्धिदीयातस्तकृतनस्य अधव

द्दष्टस्यतिनानास्त्रिकमतिनाशसिद्धशास्त्रसूत्रधारणादेवानाप्रत्यक्षंतस्मसमर्पितं नास्त्रिकनद्धिनमन्यातस्त्रिवल
स्मसमर्पणमतस्त्राख्यातं स्याद्वादत्यादि अथनिर्द्धऽऽतक्रांतिनिश्चितिशायस्तक्रयाख्याद्वादमुद्रांस्याद्वादमार्गं अन्त
ग्रामपिद्धमाद्दतांराद्धांमुद्राऽऽनिःस्त्रयात अथवद्धमाद्दतांविंध्याद्रीनांपर्व्वतानामुद्भूरत्नमुद्भूसिद्धमारद्धानांमु
द्रामर्यादावर्त्यात स्वद्धतिपदंवावद्धकवादव्याकरणनसानिध्यायं यस्यामितिस्याद्वादमुद्रायो सन्न्यायतिमन्त्रा
र्द्धकपद्यसमाश्रितस्य सद्धतिस्याद्वादमुद्रा श्रीलक्ष्मीदद्धर्त्तवति वादस्वत्वरऽऽयसिद्धिलाभात् अथवमाश्रनिवे
त्तनीयाश्रीःपरमपदप्राप्तिलक्षणा तदन्यास्यतिस्याद्वाद मुद्रायतिरिक्तस्यसणवतिमतकर्मार्यपवदंडः स्यात्तस्य
पराऽऽयपात्रत्वात् अथवमसंसारपतनलक्षणोदंडः अस्यवक्ष्यमाणशास्त्रस्यस्वामिमतस्याद्वादमतमवस्व
रूपयिष्यन् परास्तिप्रतिकांतमतमस्यसिद्धमवर्षि कंसितत्वादादौसूत्रानिसिद्धस्लोकाक्षरार्द्धमतऽ
पन्यस्त्र ब ऋविदपगातत्यादि अस्मानागुरुतगल क्षणयापरतीर्द्धिकास्त्रेषस्तुस्तुटास्फोटनलक्षण
याकुरासकालमादिद्धर्वमादंकारकताकानाम्नलङ्गिस्तुत्र मङ्गिःस्लाघेरुत्पद्यमानामार्द्धमंडलक्षणयानवि
द्यविद्याविनादातऽऽश्रिविद्दऽनचाक्तस्मकारेश्चमकारायत्रनस्त्विंतिस्त्रपाठीनाःपठंतीतिपाविना ध्ययन
काशिणालेषशालिनास्त्रेषामिनाः परिद्दढाःस्वामिनाःपश्चान्नत्रसंबधः अधीवराऽतिनधियाबुद्ध्यावरायपाठ
नाःसद्दसंदृष्टामद्दामस्यायत्रधीतुराः किंवर्त्तंतुत्रासमुद्रतीर्द्धमतातिविदांचक्रु तएवांतःप्रवेष्टुमुचितानां
न्यातेषांमतिस्त्रपाठीनानामधीवराणांवतीर्द्धदर्शनिंतच्छेतिस्त्रतारदर्शनं माणीतिशास्त्रशरीरपरामर्शः स्त्रत्रारि
धायतिस्त्रत्रार्थविकरणमंतरणानापद्यतऽतिरागः तस्त्रत्रतस्याद्वादरत्नाकरस्त्रस्त्राणामर्थमात्रप्रकटयती।

त्री यत्रेतिप्रमयादोषवर्त्तमानस्येतिप्रमाङ्ः उरुपद्यमात्मन्यसिमन्यात उरुषद्यासिमानीतिस्य स्मृतीतिस्मरणा
ग्रंथेयाः विशेषतश्चेतियउपकारिणापकारिणश्च यत्रेतिशास्त्रारंभादिकार्यतदसिमातत्रिउपकार्यस्मीष्टस्य स
स्मरणानाशयेत्तमिष्टाः तङपहीतिअपकार्यत्यादितदोषतिरस्कारणतिरस्कर्त्तमुसिलखिताः परापरतिउप
कारिणाद्विविधा तत्रपरतार्थंकराः अपरगोतमप्रभृतयागणधरानिजसंघुरुपर्यवसानाः अपकारिणस्त्रबाह्या
एकांतमतानुसारिणः सोगतादयः अंतरंगाश्चकामादिषट्वर्गः यङ्कंः कामःक्रोधश्चलोभश्च मानाद्यर्षा
मदस्त्रवाः अंतरंगारिषट्वर्गः सार्द्धोमषकीर्त्तितः १५ कामइतिप्रमाणनयतत्त्वालोकालंकारस्त्रत्रव्याख्यारंभ
तत्रलवंतइतिसंज्ञा श्रीदेवसूरयः तत्रलवान्लगवा निर्तिशाद्यष्टाद्वैः प्रसुज्यात इज्यइतिवचनातातषा
मितिद्वेधापकारिणामपकारिणांच मयातद्यतिरे कान्मतिर्नीवितन्य तयतस्तत्त्वतामवसूत्रमत्रापि
समासाताविधियात अधिकीर्त्तिर्निर्तिहतसंज्ञाद्वने। वुरादित्वादिन् अद्यतनात् प्रिङ्ग्रुकमीत्यादिना
वण् कीर्त्तीषोक्तास्तिकीर्त्तिरादेशः विकल्पनटणप रुरुवर्मस्थूरुदितिरुतरुज्ञवेः द्विर्वचनसिद्धमविकी
र्त्तन् अर्वाचीनतनचारकणीयमितिनाशंकनीयं तदाधयास्थातितीर्घतयासिद्धितसंघसमाणस्य एतावत्तमाध
वातितिनाद्दाऊमनिर्निःकर्म्ममीमांसाकृतप्रणाकरः मकर्म्ममीमांसाकृत् ऊगसिंहापरनामाकणत्तद्भावशिषि
कः अक्षपादादेयायिकः कपिलःसांख्यः पातञ्जलिनाः परमार्घतइतितत्त्वतः शब्दानामर्घप्रकाशनामवशासना
द्विनिरर्घकंवाक्यमासातिकायन्निपत्यागिद्भात् उन्मत्तविरुतवत् तामितिशासंतनूकरोतीतिसंबंधः ततासामिति।
वाणीनां आपादेति निर्णयिमत्रत्यंघटः पटानलवतीतिमामान्यं नतुविशेषस्यपरमाणुलक्षणस्यलक्षणस्यव २

स्वानानिर्णयः वाणीनांविकल्पविषयत्वात् स्वलक्षणांतप्रवेशानावाच्च यउक्तं तेनान्यापोहविषयाः शब्दाः सामा
न्यगोचराः शब्दाश्चबुद्धयश्चैववस्त्वन्यषामसंभवात् इत्यत्रवाख्या तेनाचार्यदिग्नागेनान्यापोहविषयाविकल्प
बुद्धिप्रतिभासविषयाः शब्दाबुद्धयश्चप्रोक्ताः किंभूताबुद्धयः सामान्यगोचराः सविकल्पिकानुभवाः निर्विकल्प
कस्यबुद्धेर्नावस्तुविषयत्वंगीकारात् सोगतैरपि बुद्धेर्नामवितद्विशेषणेनुभवानांतेषांसामान्यविषयत्वा
व्यसिद्धात् विकल्पवत्किंकारणं वस्तुनिस्वलक्षणएषांशब्दानांविकल्पानांचासंभवादिति एतदर्घश्चविस्तरार्थि
नाप्रमाणवार्त्तिकेकल्पाणवंडस्यटीकातोवसेयः ताघगाताबोद्धः समगंसाताभिति सुगमसमसूर्च्छः सा
मागमित्यादिनात्मानपदं संगच्छतेसमवचनायमि तिनदूषणवक्तव्यं प्रविक्रंसिपतितिप्रविक्रमिषातंत
पातः पारस्तुमिष्टशास्त्रकर्त्तानिर्व्रवितानितिपरत र्घिकानिराकर्त्तुं उपक्षपतइति उपन्यासंकुर्व
तः अस्यतिआचार्यस्य नन्वतघापीत्यादि पातेरिति कणलक्षणपदकृपिलादिनिःदिव्यतिज्ञानदृष्टिनि
। अर्वागितिजडरुपस्यचक्षुषःअस्यतिआचार्य स्यतावतिप्रमाणविचारः साधुःआरकामिति त्रासा
कांनिराकर्त्तुं विशेषणेतिस्वविशेषणद्वारणव्याख्यांचक्रिरे न नन्वयदित्यादि तत्रतिप्रयोजनादियदि
तत्शास्त्रं प्रज्ञावद्दुषयति प्रज्ञावंतोविद्वांस कादिस्थमितिस्वल्पामितिस्वल्पामिपिइदमपीतिनवदारभ्यमाणंशा
स्त्रं तापतिअशक्यानुष्ठानप्रायजनादियुतं निष्कलंकंनस्यात् नतहीतितेषांप्रकाशणात्यादि संशयादीत्याशिश्चा
द्विपर्ययानध्यवसायाज्ञेयाबद्धान्नपीतिषजस्थूरवपि अस्यहीतिसिद्धजत्वात् अल्परादितिसाकस्थूरात् अवशब्द
स्थूरसंज्ञयाव्याकरणप्रसिद्धः ननुशास्त्रस्थेत्यादि तत्रतिव्यवस्थापन तत्रतिशास्त्रं इदमितिशास्त्रंहिद्विविधं अर्घतश्च

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA MEMORIAL LIBRARY

तिसर्वज्ञसिद्धावपि कवलमित्यादि॥ तदन्येति प्रामाणिकसिद्धिव्यतिरिक्तो विपर्ययादिति प्रमाणलक्षणापपन्नवैयर्थ्यात्॥ नन्वेवं किमित्यादि॥ विकल्पानतिप्रसङ्गेनाश्रद्धेमितिमोनमिवनाश्रयेत्॥ अप्रकृतमिति प्रस्तुतविरुद्धं अपरवादिरत्नकंवाक्यमनिकारमितिसपरास्तवः॥ कृतश्चेति सूक्तोवाचाटोवास्तव्यः॥ नन्वेवमिति निजन्यायं विचारयंस्तत्रकातत्रिसूक्तवामवतव्यमितिवदसि॥ निष्प्रामाणिकइतिसभ्यमंनोविकल्यसिद्धो॥ धर्म्यंगीकृतोसूक्ताधर्मश्चतदविनाभावीइतिसर्वोनवान्यायाख्यामवलंब्यतिष्ठसिताभवान्नुसुद्यतःसूक्ताधर्मीविशुद्धंविकल्यसिद्धंधर्मिणमाश्रित्यतमवपरास्तविंपक्षवसिनवसिवतिविकल्यसिद्धिःकृतमितिपर्य्यायातदतराणतिप्रमाणंविनानियमनिश्चयान्नत्वादात्रआत्तिश्चेयसर्वज्ञस्यासिद्धनासिद्धलक्षणाश्चन्यतरस्मिन्नितिणकस्मिन्नसिद्धनासिद्धेवाऽर्हरइतिवादइकताऽर्मादाणिकइतिवादीप्रतिवादीवासाधीयसीतिसाधुश्रुष्टासाधुयणादिष्टासोवाईयत्रप्रत्यक्षत्यात्॥ तदिष्टमयस्मवज्र लमित्फकारालाणसिद्धोताघतिखरविखाणादोविकल्यसिद्धा॥ एवंश्रष्टइत्यादि॥ तदितिवाङ्कषवंतावतिशाष्टश्रमित्वमितिवाङ्कषवस्यतिसंबधः॥ तस्मिद्धिरितिवाङ्कषवसिद्धिः॥ तावतिवाङ्कषवसाद्वैयघाशाष्टश्चाङ्कषः॥ दृतोरिति॥ सत्वकृतकत्वादः॥ प्रत्याकृतिअध्यक्षबाधितपक्षावनराष्ट्र श्चाङ्कषअत्रघस्यडघमानःसर्वोपिदृत्तःप्रत्यक्षविरुद्धइत्यर्थः॥ शाष्टश्चाङ्कषवा सत्तवासावतावाश्रणवात्रस्यानवेवमितिविकल्यसिद्धधर्म्यं॥ गीकारणाश्रयासिद्धात्वा॥ आस्पतिविशुस्यपरिणामिकारणवादितिदृत्तो धीनतिप्रकातरसिद्धोतत्यरिणामीतिप्रकृतिपरिणामित्वस्यासि द्धः॥ तदिप्रध्वानत्यादि॥ आद्यातत्रिसूस्यादिरंतोवानज्ञायातवज्रकालस्त्रितवाः ऋत्वनिरादिनिरंतकिमपिवातास्पतिअत्यंतासावस्य॥ अतइपतिआद्यतशून्यसशून्यत्वात्तावद्यातस्याद्यतरहितत्वादवातदन्तोवतिप्रध्वनात्तावत्तावन निषुणोर्डीनः॥ तद्बाधनादिदितितद्धत्वहेतोर्बाधसत्तवाद्यातदसत्वमितिवाध्यायासत्वा॥ साध्यधर्मीत्यादि॥ आस्पतिपक्षस्य॥ आस्पतिधर्म्यसिद्धिलक्षणः स्यादितारितिङन्तदर्शनोत्पन्नश्चासत्वादात्यवरूपस्याश्रयसंदिग्धत्वादि॥ अश्रयमितिअश्रयसंदिग्धत्वसिद्धः॥ नवेवमितिपक्षधर्मतागमकत्वस्य कारणान्नान्यथानुपपन्नत्वाङ्गेनिःपर्वतेऽवयवित्वाद्यत्रिलोचयेवह्निमत्वावसावप्रसंगसाधनात्॥ किमितिपरःप्रश्नान्तत्तस्माकारणादाश्रयेप्रदेशेवृत्तिर्वर्तनंतस्यानिर्मीयपिनियातितिनियतोविवक्षितोदशोधिकरणमाधारायस्यएवविधेयोमश्वरस्यसिद्धिःकिंसवेतिकाक्षातदावतिमश्वरमात्रात्तद्विनि वारतितस्यादत्रविशष्टमश्वरमव्यनिवारात्॥ नन्वेवमत्यादि॥ तत्साधकमितिहेत्वघसाधकंअसाविति हेत्वात्मंप्रतीतिपरंघतितत्वतइतिअपरोक्षः॥ तत्वात्तल्लक्षणफलानामतोज्ञायमानःसुख्यतइतिसुख्यइष्टात्तदानासइतिरत्नात्नामः॥ यदावादीत्यादि॥ तस्ममघ्नातिहेत्वसाधकस्यन्यायस्यविस्पष्ट॥ ३१

त्यादिकारणनाघाश्रिकानितिसत्यान्नाअसिद्धतामितिहेतोरसिद्धत्वमपिनागीकारातिः॥ नन्वेकघमित्यादि॥ तघात्वतिप्रसंगायातंप्रसंगमव व्याख्यानयतिःयघायदितिघटपटादिःतघात्वतिएकामवाआनाकतिआनाकावक्षःस्त्रिवनकंदराकुदरकलितनिकेतनाः॥ सर्वगवादिव्यक्तयस र्वैकघंवर्त्तितव्यापकमितिसर्वव्याप्यदृत्तिश्चवर्जितंसामान्यविनाव्याप्यस्यतिगवादिः॥ स्याद्यादिनइतिजैनस्यासर्वविक्यमितिआर्हतादिस्याद्याद वादमवागीकृत्यवस्तुस्वरूपमस्तिदधतिःयघासर्वमेकमानंकंनित्यमनित्यंवतिनवकांतसर्वसर्वघाएकमितितदयुक्तमित्यादि॥ एकधर्म्मतिएकश्च धर्म्मागीकाराधर्म्मांतरतिआनाकव्यक्तिवर्त्तिन्यासावागीकारसदर्वनमाश्रयणावनाअस्यतिप्रसंगस्यमोलदृतोरितिप्रसंगोमिलादृतुनिश्चायय तीत्यर्थः॥ सामान्यसर्वघाएकंनसवतिआनाकव्यक्तिवर्त्तिन्यान्तनिश्चायतिवस्तुनिमयिकव्याप्यापरास्पतिसर्वव्यक्तिव्यायकवलक्षणस्यानज्ञायमेति॥ आधसावस्यःप्रतिनियतपदार्थाधेयत्वानावस्याआन्यान्यतिपरस्परसावासावविरोधः॥ तद्विरुधमितिआनाकदृत्तिवविरुधं॥ विरोधसिकयसस्त्वात्वा एकंनवर्त्तमानव्याप्यमादायनिवर्त्तितानचतन्निदृत्तिरिति आनाकदृत्तिवनिदृत्तिः॥ तालफलमितिजातावेकवचनमितिवचनात्सर्वान्नाया वइतिघाःअघवबजरवडइतवाश्चत्रुरामत्रगतःअघव स्थलत्वादकमपिघनत्वाजनगतमशकल्पनयाःनेकाःमोलत्वेत्यादि॥ आ स्पतिआनाकदृत्तिवादितिदृतोःतदाएकायतिद्वित्वेयः कयाःअथमितिआनाकव्यक्तिदृत्तिवादितिमोलदृत्तःउत्तयोरितिवादिः प्रतिवादिनोःतदस्फुरणमादितिआनाकव्यक्तिदृत्तिवांगीका रात्तानवयदीत्यादि॥ निश्चयागमितिवादिनाघघमंवस्तुनिश्चायमवक्यप्र घापक्षस्तुपानतवकिमपरणासछलाएनाअवाधायतियात्र वाक्यः॥ आस्पतिप्रसंगस्यातावतिअर्थनिश्चायतस्पतिदृतोः॥ विरुद्धतिआनाकव धर्म्मासाएः॥ द्वायदाकनवितिःतार्किकणः॥ द्वायघानित्यइत्यादि॥ पाविसाधइतिनित्यवस्तुरूपइत्येवरूपाःस्थिराकतिस्थिरोनित्यएकश्चनाव स्तुरूपआत्मावमाधश्चस्माद्विपरीतोविपर्ययश्चतःपरिणामीनित्यानित्यःस्तुरूपश्चनातज्ञावावतिप्रत्यभिज्ञानादिनावाअयमितिप्रत्यभिज्ञाना दिरूपः॥ तासामितिअवस्थानांअवस्थात्रितिआत्मनःव्यतिरिक्तिअवस्थाआत्मकाःसकाशाद्यतिरिक्ताअव्यतिरिक्ताइतिविकल्पद्वयासंसर्गाद्व ताइतिअवस्थाःनस्पतिअवस्थात्रआत्मनःअवस्थानतिआत्मेत्यस्मिन्नवस्थाःतनतासामनित्यत्वात्तदवस्थइतिप्रकारेणवनवस्थालक्षणदोषप्र पाकत्वेनाकातत्तदनावइतिप्रत्यभिज्ञानाद्यसावःकथंवत्यादि॥ तदेकांततितस्यात्मनएकांततनसर्वथाएकानित्यैकस्वभावोवा॥ अयंदृत्तइति अवस्थात्तदादितिरूपः॥ आत्यंतोच्छेदतिअनित्यैकक्षणिकआत्मनिःस्वरूपनिश्चयेसत्यस्वरूपविप्रकृष्टेवास्तव्यवहारमावक्षणिकआत्मातिरस्कृत

MEMORIAL

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

DE

3.25.14